

საქართველო ინკლუზიური ზრდის გზაზე

მადონა გელაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი
ასოცირებული პროფესორი
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ეკონომიკური ზრდა და ზრდის ტემპი - ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მაკროეკონომიკური პრობლემაა. მისი კვლევა გვაძლევს საშუალებას, პირველ რიგში, გავიაზროთ ცხოვრების დონისა და ეკონომიკური ზრდის ტემპის განმასხვავებელი ნიშნები სხვადასხვა ქვეყნებს შორის დროის მოცემული პერიოდისათვის, ან თავად მოცემულ ქვეყანაში დროის განსხვავებულ პერიოდში; მეორეს მხრივ, მოვახდინოთ ეკონომიკური ზრდის ფაქტორების იდენტიფიცირება; მესამე, დავადგინოთ მაღალ განვითარებულ ქვეყნებში უკვე მიღწეული ცხოვრების დონის მაღალი სტანდარტის შენარჩუნების აუცილებელი პირობები, და ბოლოს, შევიმუშაოთ სახელმწიფო პოლიტიკა ეკონომიკური ზრდის და ზრდის ტემპის დასაჩქარებლად.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური ზრდა; ცხოვრების დონე; ინკლუზიური ზრდა; მთლიანი შიდა პროდუქტი.

ეკონომიკური ზრდის თეორია აღმოცენდა მე-20 საუკუნის 50-იან წლებში ქეინსიანელობის ევოლუციის შედეგად, როგორც მისი ერთ-ერთი სახეობა და ლოგიკური გაგრძელება. ქეინსიანიზმმა უდიდესი როლი შეასრულა ეკონომიკური ზრდის პრობლემის წინ წამოწევაში, დაასაბუთა ნეოკლასიკური ორთოდოქსული თეორიის უსაფუძვლობა თავისუფალი კონკურენციის, უკრიზისო განვითარების, ეკონომიკური წონასწორობის აუცილებლობა უპირატესად საფინანსო-საგადასახადო პოლიტიკის მეშვეობით. მაგრამ ქეინსიანური ზრდის თეორიები მხოლოდ ნაწილობრივ ასახავდა რეალურ მოთხოვნებს, რადგანაც უგულვებელყოფდა მასზე ფულად სექტორში მიმდინარე პროცესების ზემოქმედებას, ინფლაციის უარყოფით შედეგებს, სტრუქტურულ გარდაქმნებს მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის შედეგად. ამიტომ თანდათან ქეინსიანური ზრდის თეორიებისა და პოლიტიკის მნიშვნელობა სუსტებოდა ნეოკლასიკური და სხვა მიმდინარეობების ზრდის თეორიების სასარგებლოდ და ცოტა მოგვიანებით ასეთივე მიმდინარეობა ჩამოყალიბდა „ნეოკლასიკური თეორიის“ ფარგლებში. მის მამამთავრად ითვლება ქეინსის მიმდევარი, ცნობილი ეკონომისტი რ. ჰაროდი. ამ თეორიის ფარგლებში თავიანთი გამოკვლევებით მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს: რ. ბალდვინმა, ვ. ჰიგინსმა, ჰ. ჯონსონმა, გ. მენქიუმმა, ე. დოლანმა, ს. ფიშერმა და სხვა მეცნიერებმა.[1, გვ. 345]

ეკონომიკურ თეორიასა და სამეცნიერო პრაქტიკაში ჩამოყალიბდა ეკონომიკური ზრდის პრობლემის სხვადასხვა გაგება, რაც ასახავს სამეცნიერო აზრის ევოლუციის დინამიკურ პროცესს, რომელიც მიმდინარეობს გამოკვლევათა ამ სფეროში.

ზოგადად ეკონომიკური ზრდა ნიშნავს უფრო მეტი მოცულობის პროდუქციის წარმოებას. ეკონომიკური ზრდა - ეს არის რეალური მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის გრძელვადიანი ტენდენცია. აღნიშნულ განმარტებაში მთავარია: 1) ტენდენცია, რაც გულისხმობს რეალური მთლიანი შიდა პროდუქტის არა აუცილებელ ყოველ წლიურ ზრდას, არამედ ზრდის მიმართულებით მოძრაობას; 2) გრძელვადიანი, რადგან ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი გრძელვადიანი ხასიათისაა, ამიტომ, საუბარია პოტენციური მშპ-ის ზრდაზე (ანუ მშპ სრული დასაქმების პირობებში), ეკონომიკის საწარმოო შესაძლებლობების ზრდაზე; 3) რეალური მშპ-ი (და არა ნომინალური, რომელის ზრდაც შესაძლებელია ფასების დონის ზრდის ხარჯზე განხორციელდეს, მაშინაც კი, როცა ადგილი აქვს წარმოების რეალური მოცულობის შემცირებას). ნებისმიერ შემთხვევაში ეკონომიკური ზრდის ძირითად მახასიათებელს წლიური ტემპის მაჩვენებელი წარმოადგენს.[2, გვ.4]

აქედან გამომდინარე, ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვანი ინდიკატორია რეალური მშპ-ის მოცულობა. ეკონომიკური ზრდის მთავარი მიზანია - საზოგადოების კეთილდღეობის დონის ამაღლება და ეროვნული სიმდიდრის გაზრდა. რაც უფრო მაღალია ქვეყნის საწარმოო პოტენციალი და ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი, მით მაღალია ცხოვრების დონის ხარისხი. როგორც აღნიშნავდა ცნობილი ამერიკელი ეკონომისტი და ნობელის პრემიის ლაურიატი რობერტ ლუკასი, ამ პრობლემების მნიშვნელობა იმდენად დიდია კაცობრიობისთვის, რომ თუ ერთხელ დავიწყეთ ამ საკითხების განხილვა, შეუძლებელია შემდგომ სხვა რამეზე ფიქრი.

საზოგადოების განვითარების მიზნები მიიღწევა ეკონომიკური ამოცანების გადაწყვეტის გზით. ამიტომაც არის, რომ ეკონომიკური ზრდის ამოცანები ყოველთვის წარმოადგენდა საზოგადოებრივი პროცესის ცენტრალურ პრობლემას. ეკონომიკური განვითარების ამოცანები საზოგადოებრივი პროგრესის ამა თუ იმ ეტაპზე კონკრეტულია. ამიტომაც კონკრეტიზაციას მოითხოვს მისი მახასიათებლების საკითხიც. ამასთან დაკავშირებით აუცილებელი ხდება ორი ძირითადი საკითხის დაზუსტება: პირველი, რა მაჩვენებლებში უნდა აისახოს ეკონომიკური ზრდა და, მეორე, რა ფაქტორები ზემოქმედებს მასზე.

ეკონომიკური ზრდა, სოციალური პროგრესისაგან განსხვავებით არის მატერიალური პროცესი და, ამდენად, მისი ეკონომიკური შინაარსი შესაძლებელია საკმაოდ ზუსტად აისახოს რაოდენობრივ მაჩვენებლებში. ეს სრულიად არ ნიშნავს იმას, რომ ეკონომიკის განვითარება აისახება ერთ მაჩვენებელში. ეკონომიკური ზრდა არის რთული ეკონომიკური და სოციალური პროცესების ურთიერთკავშირის შედეგი და ამდენად, ის შეიძლება აღწერილ იქნას მხოლოდ სინთეზური და კერძო მაჩვენებლების სისტემით.

შედარებით მარტივია კერძო მაჩვენებლების სისტემის დადგენის საკითხი, რადგანაც მათ არ მოეთხოვება ისეთი რთული მოვლენის დეტალური აღწერა, როგორცაა ეკონომიკური ზრდა. უკანასკნელნი გამოიყენება ეკონომიკური ზრდის ცალკეულ პროპორციათა დინამიკის დადგენისათვის ეროვნულ მეურნეობაში (მაგალითად, ფოლადის ან შაქრის წარმოების, იმპორტისა და ექსპორტის მოცულობის დადგენისათვის და სხვა). გამსხვილებული კერძო მაჩვენებლების განზოგადების ბაზაზე, შესაძლებელია დავადგინოთ ცალკეული დარგების, ქვედარგების განვითარების ტემპები, ცვლილებანი დარგობრივ სტრუქტურაში, ასევე ეკონომიკური ზრდის ძირითადი ფაქტორების: შრომის რესურსების, ძირითადი ფონდების, ინვესტიციათა დინამიკა.

განსაკუთრებულად რთულ ამოცანას წარმოადგენს სინთეზური მაჩვენებლების დადგენისა და ეკონომიკური ზრდის გაზომვისათვის გამოყენების პრაქტიკა. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს მაჩვენებლები საკმაოდ საფუძვლიანადაა აღწერილი უკანასკნელი წლების ეკონომიკურ ლიტერატურაში. პრაქტიკაში ეკონომიკური ზრდის სინთეზური შეფასებისათვის გამოიყენება ისეთი მაჩვენებლები, როგორცაა: მშპ და ეროვნული შემოსავალი.

მთლიანი შიდა პროდუქტის, ეროვნული შემოსავლის გადაანგარიშებისას მოსახლეობის ერთ სულზე აუცილებელია გავითვალისწინოთ ორი გარემოება: ჯერ ერთი, ხსენებული მაჩვენებლების ზრდას შესაძლებელია ახლავდეს მოსახლეობის ცხოვრების დონის დაცემა. მეორე, მოცემული მაჩვენებელი არ მოიცავს იმ მნიშვნელოვან სოციალურ მახასიათებლებს, რომლებიც არ გამოიხატება მატერიალურ ერთეულებში (თავისუფალი დროის ზრდა, მოსახლეობის კულტურული დონის ამაღლება და სხვა). ეკონომიკური ზრდის შესახებ საბოლოო დასკვნებში აუცილებელია გავითვალისწინოთ ეს ფაქტორიც.

ამდენად, ერთ-ერთ ძირითად მახასიათებელს ეკონომიკური ზრდის შეფასებათა პროცესში, მიუხედავად ზემოთ წარმოდგენილი წინააღმდეგობებისა წარმოადგენს მთლიანი შიდა პროდუქტი.

მეორე მნიშვნელოვანი მაკროეკონომიკური მაჩვენებელი, რომელიც გამოიყენება ეკონომიკური ზრდის ანალიზის პროცესში, არის ეროვნული შემოსავალი. უკანასკნელში იგულისხმება „ქვეყნის ეკონომიკის წლიური შემოსავალი ყველა წარმოების ფაქტორის საფუძველზე“; „ჯამური შემოსავალი მიღებული საოჯახო მეურნეობაში, რომელიც მოიცავს ხელფასის მთელ თანხას, რენტას, მოგებას და საპროცენტო გადასახადებს.“

ქვემოთ ცხრილში მოყვანილია საქართველოში ბოლო რვა წლის განმავლობაში მშპ-ისა და ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლების ცვლილება [6, გვ.18]. 2011, 2012 წლების ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი საკმაოდ გაუარესდა და მხოლოდ გასულ 2017 წელს მიღწეულ იქნა 5,0%-იანი ზრდა, თუმცა ამას მოსახლეობის კეთილდღეობის დონეზე დიდად არ უმოქმედია. მოცემული ცხრილიდან ნათლად ჩანს, რომ მშპ-ი მოსახლეობის ერთ სულზე მცირედით იცვლებოდა და ეს მშპ-ის დეფლატორის შესაბამისად მცირედით ცვლით იყო განაპირობებული.

მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ)

ცხრილი 1

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	I-18*
მშპ მიმდინარე ფასებში, მლნ. ლარი	20743.4	24344.0	26167.3	26847.4	29150.5	31755.6	34028.5	38042.2	9150.2
მშპ მუდმივ 2010 წლის ფასებში, მლნ. ლარი	20743.4	22241.4	23653.8	24454.9	25585.6	26322.5	27072.4	28422.3	6323.3
მშპ-ის რეალური ზრდა, პროცენტული ცვლილება	6.2	7.2	6.4	3.4	4.6	2.9	2.8	5.0	5.3
მშპ დეფლატორი, პროცენტული ცვლილება	8.6	9.5	1.0	-0.8	3.8	5.9	4.2	6.5	4.3
მშპ ერთ სულზე (მიმდინარე ფასებში), ლარი**	5478.0	6480.6	7017.5	7221.6	7837.4	8524.3	9129.0	10204.4	2453.4
მშპ ერთ სულზე (მიმდინარე ფასებში), აშშ დოლარი**	3073.0	3843.7	4249.8	4341.4	4438.3	3754.9	3857.3	4067.7	987.1
მშპ მიმდინარე ფასებში, მლნ. აშშ დოლარი	11636.5	14438.5	15846.8	16139.9	16507.8	13988.1	14377.9	15164.5	3681.6

ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს მონაცემებით 2017 წელს საქართველოში რეგისტრირებულ საწარმოთა ბრუნვა (რომლებზე დაკვირვებაც ხდება ეკონომიკური ზრდის შესაფასებლად) გასული წლის იმავე პერიოდთან შედარებით დეკემბერში 12.4%-ით არის გაზრდილი, ხოლო ახლად დარეგისტრირებულ საწარმოთა რაოდენობა 3 611 ერთეულს გაუტოლდა, რაც 2.3%-ით მეტია 2016 წლის დეკემბრის თვის მონაცემთან შედარებით.

2017 წლის დეკემბერში მშპ-ს მნიშვნელოვანი რეალური ზრდა დაფიქსირდა შემდეგ სფეროებში:

- ✓ დამამუშავებელი მრეწველობა - ზრდა 12.3%;
- ✓ უძრავი ქონება - ზრდა 11.6%;
- ✓ სხვა კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების გაწევა - ზრდა 32.5%;
- ✓ საფინანსო საქმიანობა - ზრდა 20.6%.

ეკონომიკურ ზრდაზე პოზიტიური გავლენა მოახდინა მომსახურების ექსპორტის ზრდამაც. გაიზარდა შემოსავლები საერთაშორისო ტურიზმიდან. დეკემბერში ტურიზმიდან შემოსავლები წლიურად 22%-ით (33.3 მლნ. აშშ დოლარით) გაიზარდა და 186 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. მისი თქმით, გაუმჯობესდა ზრდის ხელშემწყობი სხვა ფაქტორებიც. 17.7%-ით გაიზარდა წმინდა ფულადი გზავნილების მაჩვენებელი და მისმა მოცულობამ 118.5 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, ფულადი გზავნილები შიდა მოთხოვნის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია. შესაბამისად მისი ზრდა დადებითად აისახება ეკონომიკურ ზრდაზე.[3, გვ.4]

2018 წლის პირველ კვარტალში ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელმა მიაღწია 6.1%-იან ნიშნულს და მას აქვს ობიექტური საფუძვლები, კერძოდ:

- ✓ იურიდიული პირებისათვის მოგების დაბეგვრის ესტონური მეთოდის დადებითი ეფექტი, რომელიც საქართველოში 2017 წლიდან მოქმედებს;
- ✓ ზედმეტობით გადახდილი დღგ-ს სწრაფად უკან დაბრუნების მექანიზმის ამოქმედება, რომელმაც მიმდინარე წლის იანვარ-ივნისში სახელმწიფო ხაზინის უკანასკნელი მონაცემებით 225 მლნ ლარი შეადგინა, და რომელიც კერძო სექტორმა ბიზნესის გაფართოებაში და გამოშვების გაზრდაში გადაამისამართა;
- ✓ 2018 წლის დასაწყისიდანვე ანტიინფლაციური პროცესები, რასაც ხელი შეუწყო ერთის მხრივ ზომიერად მკაცრმა მონეტარულმა პოლიტიკამ 2017 წლის განმავლობაში, და მეორე მხრივ, აქციზის მატებით გამოწვეული ერთჯერადი ფაქტორის ამოწურვამ.

ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში, განვითარების თეორეტიკოსებსა და პრაქტიკოსებს შორის პოპულარობა მოიპოვა ეგრეთ წოდებულმა „ინკლუზიური ზრდის“ მოდელმა. ამ მოდელმა განვითარების სტრატეგია „საქართველო 2020“-ზეც მოახდინა გავლენა. აღსანიშნავია, რომ ამ დოკუმენტში „ინკლუზიური ზრდის“ ნეოლიბერალური ინტერპრეტაციაა წარმოდგენილი. “ჩვენი მთავარი მიზანია ეკონომიკური ზრდის მიერ მოტანილი სიკეთით ისარგებლოს საქართველოს მოსახლეობის მნიშვნელოვანმა ნაწილმა ინკლუზიური ანუ საყოველთაო ეკონომიკური ზრდის საფუძველზე. საქართველოს მთავრობის ეკონომიკურმა პოლიტიკამ უნდა უზრუნველყოს ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდა, რათა ყოველმა მოქალაქემ ისარგებლოს მიღწეული შედეგებით და ამავე დროს, შესაძლებელი გახდეს მოსახლეობის საყოველთაო ჩართულობა ეკონომიკური განვითარების პროცესში.“ [4, გვ.3]

მსოფლიო ბანკის ექსპერტების განმარტებით, ინკლუზიური ზრდა წარმოადგენს ეკონომიკური ზრდის ერთ-ერთ მოდელს, რომელიც ითვალისწინებს: 1) ზრდის უზრუნველყოფის პროცესში საზოგადოების ყველა ფენის ჩართულობას 2) ზრდის შედეგების რაც შეიძლება უფრო ფართო განაწილებას. პრიორიტეტი ენიჭება ისეთ პოლიტიკას, რომელიც რესურსების, პირველ რიგში კი - ადამიანური რესურსების - მაქსიმალურ ათვისებას უწყობს ხელს. ინკლუზიური განვითარების მოდელი განსხვავდება ე.წ. ღარიბებზე ორიენტირებული ზრდის მოდელისგან. მთავარი განსხვავება ეკონომიკური ზრდისთვის პრიორიტეტის მინიჭებაში მდგომარეობს, მაშინ, როდესაც ღარიბებზე ორიენტირებული ზრდის მოდელი რედისტრიბუციის და ზრდის იმპერატივების შეთანხმებას ცდილობს.[5, გვ.76]

ცხადია, რომ „სტრატეგია 2020“-ში სწორედ ინკლუზიურ ზრდის წახალისებზეა ორიენტირებული. ცხადია ისიც, რომ ინკლუზიური ზრდის განმარტების ირგვლივ არ არსებობს სრული კონსენსუსი და გასაგებია, რომ ასევე რთულად იდენტიფიცირებადია ადეკვატური შეფასების ინდიკატორიც. თუმცა მსოფლიო ბანკის მიერ შემუშავებული მეთოდოლოგია (რომელიც წარდგენილი იყო დავოსის ეკონომიკურ ფორუმზე 2015 წელს) შეგვიძლია მივიჩნიოთ ერთ-ერთ საუკეთესოდ ამ კუთხით. ინკლუზიური ზრდის შეფასება მოითხოვს კომპლექსურ ინდიკატორთა კრებულს. მაგალითად მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მიერ მიღებული მეთოდოლოგიით ინკლუზიური ზრდის გაზაზე მიღწევები შეიძლება დაჯგუფდეს შვიდ კატეგორიად, რომლებიც თავის მხრივ კიდევ მოიცავენ უამრავ ინდიკატორს:

- ✓ განათლებისა და უნარების განვითარება;
- ✓ დასაქმება და სამუშაო ძალის კომპენსაცია;
- ✓ აქტივების ზრდა და კერძო საკუთრება;
- ✓ კორუფცია და რენტა;
- ✓ საბაზისო სერვისები და ინფრასტრუქტურა;
- ✓ რეალურ ეკონომიკაში ინვესტირებისათვის ფინანსური შუამავლობა;
- ✓ საბიუჯეტო ტრანსფერები.

ლიტერატურა:

1. გელაშვილი მ., მაკროეკონომიკა, თბ., 2009;
2. Gelashvili M., "Competition and problems of monopolistic markets." "Global world", scientific anthology, volume 2 (II), Ostroh – Gomel – Slupsk 2016; v.69;
3. Gelashvili M., „Human resources and its Development Tendencies in Georgia“. „Ekonomisti“ #1, 2018; p.55.
4. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია: საქართველო 2020. თბ., 2013;
5. J. D. Ostry and others . 2014. "Redistribution, Inequality and Growth". IMF;
6. http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo.

Georgia is on the Path of Inclusive Growth

Madona Gelashvili

*Academic Doctor of Economic Sciences,
Sokhumi University Associate Professor.*

S u m m a r y

Modern development is uneven, the issue of quality of growth is sharply on the agenda. In this connection, the concept of inclusive growth is considered in the economic literature. The Republic of Georgia, as a country with a small open economy, should consider the world experience in implementing the strategy of inclusive growth to ensure economic growth, taking into account social and environmental consequences. Along with supporting economic growth in the traditional sense, it is necessary to follow new priorities, including creating new jobs, involving all sectors of society in solving development problems, increasing involvement in the dynamics of development of all territories, neutralizing adverse environmental impacts.

Keywords: *economic growth; Life level; Inclusive growth; Gross domestic product*